

Kliničko bolnički centar Zemun kroz vekove - 20 vek

Sanja Milenković¹, Jasmina Milanović²
¹Služba kliničke patologije KBC Zemun, Srbija
²Institut za savremenu istoriju, Beograd, Srbija

Apstrakt

Dvadeseti vek je bio najburniji period u istoriji Zemunske bolnice i doneo joj je mnoge promene. Radeći i tokom dva svetska rata, osoblje bolnice je pomagalo i vojnim i civilnim bolesnicima i ranjenicima. Bolnica je svoj rad tokom ovog perioda obavljala u tri različite države, pod različitim upravama i vlasnicima.

Ključne reči: bolnica, istorija, vekovi, 20 vek

Uvod

Na početku XX veka se velika pažnja poklanja opremanju bolnice¹. Važan je, stoga, podatak da je 1901. godine nabavljen novi Rendgenov aparat i da je ona posedovala sterilizator, što je posebno isticano u svim potonjim godišnjim izveštajima. Može se reći da je opština nastojala da poboljša preventivnu i kurativnu zaštitu u celini. Grad je u to vreme podeljen na tri zdravstvena kotara (rejona): I - Donji grad (profizik A. Taler), „ II Gornja varoš (fizik S.

Clinical Hospital Center Zemun through the centuries - 20th century

Sanja Milenković¹, Jasmina Milanović²
¹Department of Clinical Pathology CHC Zemun, Serbia
²Institute of Contemporary History, Belgrade, Serbia

Abstract

The 20th century was the most eventful period in the history of Zemun Hospital and it brought many changes. Working through out both world wars, the hospital staff aided those who were wounded or ill, both soldiers and civilians. Throughout this period, the hospital worked in three different countries, under various administrations and owners.

Key words: hospitals, history, centuries, 20th century

Nedeljković) i III - Franctal. Na mestu trećeg fizika od 31. januara 1895. nalazio se dr Vinko Pavec (Češka. 1848) koji je medicinu završio u Beču (1871). U službu Gradskog poglavarstva prešao je iz vojske i u Zemunu je radio do penzionisanja 1911. godine. Iste godine, posle penzionisanja dr A. Talera, za prvog fizika (Slika 1.) izabran je dr Sava Nedeljkić (Mol 1863 - Beograd 1948) koji je posle završene medicine u Beču (1891) dve godine radio kao opštinski lekar u Staroj Pazovi.

Slika 1. dr Sava Nedeljkić (1863-1948), prvi gradski fizik od 1911. do 1932.

Od 1895. do 1911. bio je gradski kotarski fizik ili drugi fizik Zemuna. Na dužnosti prvog fizika nalazio se do penzionisanja 1932. godine. Stekao je ugled veoma aktivnog društvenog radnika. U studentskim danima bio je član Srpskog studentskog društva „Lora” u Beču, a kasnije - Srpskog lekarskog društva u Beogradu. Istakao se kao dobrovoljni lekar humanih ustanova (Dom slepih, Dom ratne siročadi krljice Marije itd.) i društava (Društvo „Milosrđe”), kao organizator na suzbijanju epidemija (1910/11), na snabdevanju grada zdravom vodom, na izgradnji higijenskih stanova i kao član i funkcioner Srpskog sokola, Crvenog krsta itd. Dobio je niz priznanja i odlikovanja za društveni rad (Vitez reda F.J., Počasni znak Crvenog križa II reda s ratnom dekoracijom i Jugoslovensku krunu III stepena, 1932). Na mesto drugog fizika izabran je dr Luka Ristić.

Ugled Bolnice i dalje je rastao, jer su uspešne stručne (hirurške i druge) intervencije privlačile obolele i s drugih strana. Drugo, povećavao se broj stanovnika i u ovom delu tadašnje države, tako da se već u prvim godinama XX veka ukazivalo na potrebu povećanja broja bolničkih postelja. Treba uzeti u obzir da su u novoj bolničkoj zgradi stanovale i milosrdnice i da su u njoj imale lepo uređenu kapelu i druge prostorije. Ovi i drugi razlozi uticali su na to da se već 1905. godine prema planovima graditelja Franje Jenča (Zemun 1867-1967), koji je bio i izvođač radova, nadgradi etaža na čeonom delu zgrade (Slika 2.), dok su krila prema dvorištu ostala u prvobitnom stanju. Na ovaj način uvećan je kapacitet Bolnice, međutim, može se primetiti da je ovom intervencijom narušena arhitektonska kompozicija objekta u celini^{2,3}.

Posle dograđivanja sprata došlo je do izmena u organizaciji i raspoređivanju prostorija i opreme. Bolnica koja je do tada imala samo Opšte odeljenje, novom raspodelom stručnih poslova podeljena je na Hirurško, Interno i Venerično odeljenje. U odeljenjima su radila tri stručnjaka: županijski fizik, primarni i ravnajući lečnik dr M. Crlenjak, kotarski i primarni lečnik dr Kornel Tausk i kotarski i primarni lečnik dr A. Puljo. U važnije promene treba uvrstiti i uređivanje nove operacione sobe za koju se zalagao dr Tausk koji je u Bolnicu i došao za primarijusa Hirurškog odeljenja. U jesen 1913. godine Red milosrdnica je od udove dr A. Talera za 80.000 kr. kupio kuću koja se nalazi u neposrednom susedstvu. Stilska zgrada, sagrađena 1890. godine uređena je za stanovanje bolničkog lekara i duhovnika⁴. Ovo proširenje bolničkog kompleksa je poslednji značajniji događaj u istoriji ove zdravstvene ustanove do 1914. godine.

Nije nezanimljivo predočiti da su u zdravstvenoj službi Gradskog poglavarstva osim tri fizika bili i gradski veterinar, istovremeno upravnik Gradske klanice i nadzornik, i tri primalje. Prema Statutu grada Zemuna iz 1897. godine prvi fizik primao je, uključujući i stanarinu 1000, kotarski fizikusi po 850, veterinar 750, dok su gradske babice dobijale po 220 forinti. U gradu je radilo još 11 privatnih lekara opšte prakse (među njima 3 zubna) i tehničarka zubar. Tri apoteke snabdevale su bolničke ustanove i građane potrebnim lekovima. One su se nalazile u Donjem gradu: apoteka „Kod zlatnog orla” F. Zige (danas Trg pobeđe 18), „Kod sv. Trojstva” F. Benka (Ul. Glavna 33) i „Kod Salvatora” H. Strajma (Bežanijska 16).

Slika 2. Prema planovima Franje Jenča 1905. godine je dograđen još jedan sprat na čeonom delu zgrade.

Slika 3. *Dr Sava Nedeljković, ravnatelj Bolnice Crvenog križa i nepoznati vojni lekar sa dobrovoljnim bolničarkama 1914. godine. Bolnica se nalazila u Gradskoj dečaćkoj školi.*

Prvi svetski rat prekinuo je dugi mirni period i Zemun se ponovo našao na prvoj liniji ratnih sukoba. U gradu i okolini sprovedena je mobilizacija, zatim hapšenje istaknutih rodoljuba i zatvaranje talaca. Godine 1914. u nekoliko navrata ulazila je u grad srpska vojska ili su do periferije mesta pristizale srpske izviđačke jedinice i komitske grupe. U ovim borbama i okršajima, pored poginulih, javljao se sve veći broj ranjenih vojnika koje je trebalo lečiti.

U ratnim okolnostima Bolnica nije mogla zadovoljiti potrebe nastale situacije jer su sukobi neočekivano dugo trajali. Iz ovog razloga zgrada Gradske dečaćke škole pretvorena je u Bolnicu Podružnice Crvenog križa, koju su opsluživali vojni i mesni lekari, dobrovoljne bolničarke i bolničari (iz redova građanstva) i vojnici⁵. Bolnica se nalazila u školskoj zgradi (Slika 3.) do sredine 1917. godine, jer je tada linija fronta i borbi bila daleko od Zemuna.

U Kronici Bolnice milosrdnih sestara prilično uopšteno su zabeležene teškoće koje su nastale zbog nerazumevanja vojnih vlasti. Naravno da su najveće pritužbe bile na veoma otežano snabdevanje. Ističe se da je u „dobavi životnih namirnica i potreba” bio angažovan i duhovnik Matija Pavić i da su se one „s velikom mukom dobavljale”. Zabeleženo je, isto tako, da su pod krovom Bolnice potražile zaklonište mnoge osobe, jer se u gradu u momentima borbe i smenjivanja vlasti „nitko nije usudio stanovati”.

Relativni mir koji je trajao do kraja oktobra 1918. narušen je kad su savezničke snage proterivale neprijatelje iz Srbije. Austrougarske i nemačke jedinice ubrzano su se tada povlačile preko Zemuna. Dana 1. novembra srpska vojska ušla je u prestoni Beograd, a 5. novembra u austrijski Zemun čija je većina stanovnika oduševljeno pozdravila svoje oslobodioce.

Bolnica u Kraljevini SHS/Jugoslaviji

Kraj rata doneo je značajne promene u položaju Zemuna koji je izgubivši svojstvo pograničnog grada, nalazio svoje mesto u sastavu Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, odnosno Jugoslavije. Stanje se postepeno normalizovalo, i to se odnosilo i na Bolnicu koja je nastavila rad pod istim nazivom i pod upravom milosrdnica. Prema jednom zvaničnom spisku u Bolnici su još uvek bili ravnatelji dr M. Crljenjak i dr K. Tausk, a sa njima su radili očni lekar dr Vladimir Flegel (Zagreb) koji je još u toku rata sa Galicijskog fronta došao u Zemun, i pomoćni lekar dr Edmund Pacak⁶.

Prva personalna promena došla je od nadstojništva Reda, koje je predstojnicu i upraviteljicu s. St. Raspor, posle 31 godine predanog rada u Zemunu, 18. decembra 1918. premestilo na istu dužnost u Bolnici milosrdnih sestara u Zagrebu. Ona je Zemuncima ostala u prijatnoj uspomeni, jer se sa ljubavlju obraćala bolesnicima i sestrama i „brinula se za sve potrebe njihove”. Na njeno mesto postavljena je s. Frederika, predstojnica pomenute zagrebačke bolnice. Dana 24. februara 1921. ravnatelj dr M. Crljenjak premešten je za podupravitelja Zakladne bolnice u Zagrebu. Upravu Bolnice je do kraja juna iste godine vodio dr Dušan Jurinac, a od 1. jula za ravnatelja je postavljen dr Ivan Baboselac (1885-1949)⁷. (Slika 4.)

Slika 4. Dr Ivan Baboselac (1885-1949) lekar, hirurg. Bio je upravnik bolnice od 1921. do 1941. i upravnik Bolničkog centra u Zemunu od 1945. godine.

Iste godine već pominjani duhovnik iz ratnih vremena M. Pavić premešten je u Jakovo, a na njegovo mesto postavljen je katiheta Realne gimnazije (prof. J. Gunčević). Zanimljiv je podatak da su se u vilu dr Talera uselili načelnik Higijenskog odeljenja Ministarstva narodnog zdravlja Dr Andrija Štampar (1888-1958), kasnije profesor Medicinskog fakulteta u Zagrebu, i jedan vojni superior (svešteno lice).

Godine 1924. rešenjem Ministarstva narodnog zdravlja sve bolnice u državi razvrstane su u tri reda. Radi poređenja treba navesti da su u I redu bile: Opšta državna bolnica u Beogradu, Zakladna bolnica i Bolnica milosrdnih sestara u Zagrebu, Splosna bolnica u Ljubljani itd. Zemunska bolnica je usla u II kategoriju u kojoj su se nalazile bolnice u Dubrovniku, Splitu, Skoplju, Nišu, Karlovcu, Sisku, Varaždinu i druge. Bolnice u Vukovaru, Sokobanji, Rumi, Kraljevu, Mitrovici i ostale bile su lečilišta III reda⁷.

Početak februara iste godine (1924) za predstojnicu Bolnice postavljena je s. Eleuhadija i ubrzo je počelo uređivanje bolničke zgrade, koje je sa manjim prekidima trajalo do 1932. godine. Počelo se sa adaptacijom kuhinje i uvođenjem kanalizacije, a sledeće godine su uređeni perionica koja je kasnije opremljena mašinama za pranje, sušenje i peglanje rublja (1930), i privati (nove keramičke šolje) i izvođeni potrebni vodoinstalaterski radovi. Posle unutrašnjih radova pažnja je posvećena uređivanju bolničkog kruga. Godine 1928. uređeno je prostrano dvorište i postavljene su vrtno ograde, dok je troškom opštine „zasvođen kanal ispred Bolnice i oko Gradskog parka” i izgrađena „cesta od doteranog kamena”.

Uporedo sa ovim radovima uprava Bolnice nastojala je da dogradi zgradu, poveća njen kapacitet i obezbedi savremenije uslove za stručni rad i negu. Bolnica je, prema izveštaju o stanju 1928, imala četiri odeljenja: Interno, Hirurško sa rođilištem, Venerično i odeljenje za zarazne bolesti. Istaknuto je da postoji posebna soba za muške bolesnike „koji imaju otvorenu tuberkulozu”. U Bolnici je radilo 6 lekara, do 40 milosrdnica i pomoćno osoblje. Ona je imala 268 postelja i u toku godine lečeno je 3.362 bolesnika iz Zemuna i njegove bliže (sela zemunskog sreza) i dalje okoline. U Domu ubogih i nemoćnih bilo je 35, a u Dečjem domu - 38 korisnika koji su bili pod kontrolom bolničkih lekara⁸. Za bolničke usluge oni su plaćali 30 dinara dnevno. Zemunski građani i opština za zavičajne siromahe uzivali su 40%

popusta, dok su bolesnici koji su ležali u sobama I klase (sa jednim krevetom u sobi) plaćali više. Građanka Matilda Šestak, ćerka vlasnika poznatog restorana "Crna mačka", plaćala je za deset dana po hiljadu dinara. Osim lekara u Bolnici, tri fizika (prvi, drugi i treći), lekarske usluge još su davali i: 1 sreski, 4 Okružnog ureda za osiguranje radnika, 1 železnički, 2 vojna, 2 školska i 7 privatnih lekara. Ukupno je u gradu bilo oko 25 lekara.

Uboški dom u Bežanijskoj ulici nastavio je rad, ali se uvidelo da stara prizemnica ne može zadovoljiti povećane potrebe. Stoga se odlučilo da se u neposrednom susedstvu, na uglu Gundulićeve i Studeničke (sada ulice Majakovskog), podigne nova zgrada kojom bi se ujedno obeležila deseta godina oslobođenja grada. Već 12. maja 1928. godine na svečani način postavljen je temeljni kamen sa uobičajenom poveljom. Ova svečanost obavljena je u prisustvu gradonačelnika dr Petra Markovića, predstavnika organa vlasti i nadležstva, milosrdnica i građana. Prema planovima gradskog inženjera Đorđa J. Šujice (Petrovaradin, 1897-1982 Beograd,) svi radovi izvedeni su do kraja oktobra, i 4. novembra iste godine, uoči Dana oslobođenja grada, opet je održana prigodna manifestacija na kojoj su pravoslavni i rimokatolički sveštenici obavili obred posvećenja u prisustvu zvanica i velikog broja građana⁹.

Novu dvospratnicu Doma kralja Petra Prvog za uboge i nemoćne, na kojoj se u trouglastom prostoru iznad glavnog ulaza nalazio reljef vladara, a u hodniku iznad izlaza, spomen-ploča sa prigodnim tekstom, opstina je, pozivajući se na ranije sklopljeni Ugovor (1896), upravu Doma poverila milosrdnicama s molbom da se strogo sporovodi Kućni red za Uboški dom, koji su obostrano potpisali i koji je potvrđen još 14. decembra 1900. godine.

U prostorije zgrade koja je procenjena na 2.042.541 dinara, uselili su se i jedan deo pripadnika Doma, Gradska ambulanta i Gradski fizikat, dok je drugi deo starih lica ostao u Ubožnici u Bežanijskoj ulici. Takvo stanje ostalo je do završetka rata 1945. godine.

U to vreme ustanovljena je Oblast sremska (1927) sa skupštinom (predsednik dr P. Marković), čije je sedište bilo u Vukovaru. Oblasna vlast donosila je budžet i izdavala uredbe koje su se, pored ostalog, odnosili i na narodno zdravlje. Na taj način i Bolnica u Zemunu bila je podređena oblasnim organima koji su pratili rad, ispitivali račune i kontrolisali red i čistoću. Godine 1929. oblasna komisija pregledala je knjige i račune i obračunavala je izvesna pređašnja

dugovanja između Bolnice i državnih organa. Konačni rezultat bio je povoljan za bolničku blagajnu u koju je Oblast uplatila 301.000 dinara.

Raspolažući sredstvima uprava Bolnice je odlučila da se zgrada postepeno uredi. Aprila 1929. počelo je malanje soba, hodnika i nuzprostorija, bojenje drvenarije, kreveta i druge opreme. U određenom broju soba postavljen je parket. U vezi s ovim radovima, a još više radi razrešavanja nekih tačaka Ugovora iz 1892/93. godine, došlo je do posete glavne nadstojateljice Reda m. Ignacije (Pavičić). Naime, Poglavarstvo Reda i uprava Bolnice želeli su poništenje Ugovora koji je prema mišljenju milosrdnica sprečavao razvitak Bolnice. „Dobrotom načelnika grada dr P. Markovića, gradskih većnika, naročito fra Nikole Fugera”, kako je istaknuto, 16. marta 1930. sazvana je sednica Gradskog zastupstva, kojoj su u ime Družbe Reda prisustvovala vrhovna tajnica s. Angela i predstojnica s. Eleuhadija. Većnici su pristali na poništavanje dotadšnjeg ugovora (u celini), dok su obaveze milosrdnica prema Domu ubogih i nemoćnih utvrđene novim ugovorom.

Iste godine bolnička uprava je „za uzdržavanje Bolnice” kupila polje u Bežaniji (106.000 din.), a zatim za 700.000 din. zemljište „nasuprot Bolnice” od preduzetnika Novaka. Bila je to „lijepo uređena bašča” koja je povrcem snabdevala celu Bolnicu. Zabeleženo je da je „stvar prevođenja i prepisa uredio” zemunski advokat dr Živko Bertić, politički radnik i pisac (umro u Beogradu 1938).

Pošto je još krajem februara objavljen novi zakon o zdravstvu, u toku godine sastavljen je novi pravni akt: „Pravilnik Bolnice” koji je 24. novembra 1930. odobrio ministar narodnog zdravlja. Pravilnikom su utvrđeni položaj i prava Bolnice u odnosu na organe vlasti.

Zbog povećanog broja korisnika upravnik Bolnice dr I. Baboselac „uporno je zahtevao da se podigne novi paviljon”. Međutim, procenjeno je da bi „takova gradnja stajala velike svote” i stoga je odlučeno da se podigne drugi sprat na oba bolnička krila prema dvorištu. Uprava se obratila nadležnim organima i posle priličnog broja intervencija dobijene su dozvole grada i ministarstva. U ovim nastojanjima učestvovao je i načelnik dr A. Štampar koji je, pored ostalog, „ishodio Bolnici naplatu” nekih zaostalih računa od državnih organa.

Kad je dobijena građevinska dozvola, uz uslov da se u celoj zgradi uvede centralno grejanje, izvođenje građevinskih radova povereno je poznatom preduzeću Kraus, Katinčić i komp., dok su drugi poslovi predati

ovlašćenim izvođačima. Novosadski preduzetnik J. Spirka, na primer, preuzeo je uvođenje centralnog grejanja.

Baš u vreme kad su obavljene sve pripreme za dograđivanje, navršila se šesta godina (drugi mandatni period) starešinstva predstojnici s. Eleuhadiji. Pošto se smatralo da nijedna sestra u ovakvim prilikama ne može preuzeti upravu kuće, Red se obratio nadležnom organu u Rimu i Sveta stolica je s. Eleuhadiji potvrdila predstojništvo i „za treće trogodište”.

Radovi su ubrzo započeti i oni su veoma dobro napredovali zahvaljujući, kako je primećeno, suvom i toplom vremenu koje je „gradnji pogodovalo”. Oba krila zgrade „bez ikvih neprilika” već do septembra došla su pod krov, tako da su u jesenjim danima obavljani unutrašnji, najvećim delom zanatski radovi.

Posle velikih novčanih izdataka, brige i truda svi poslovi bili su završeni do decembra. Prema želji upravnika, da bi se Bolnica predstavila široj javnosti i da bi se izrazila zahvalnost „mnogim visokim ličnostima”, rešeno je da se osvećenje novih prostorija „u velikom stilu” obavi 10. decembra. Ovom svečanošću ujedno se želelo obeležiti 40 godina rada u novoj, odnosno tadašnjoj bolničkoj zgradi (Slika 5.).

Slika 5. Uprava, šefovi odeljenja i lekari Javne opšte bolnice prilikom proslave četrdeset godina rada u novoj zgradi bolnice, 1931. godine.

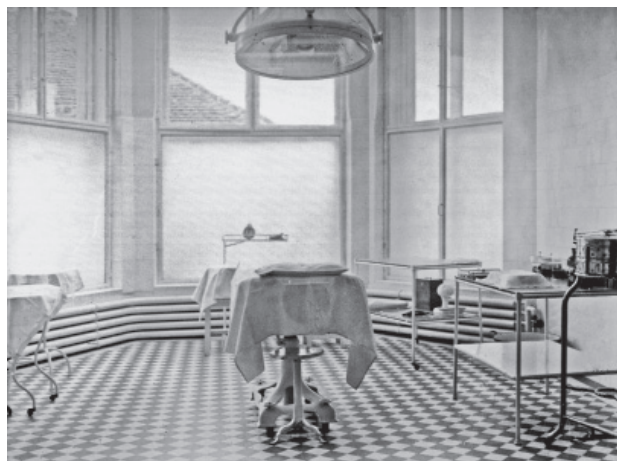
Zakazanog dana održana je svečanost, uz prigodni obred posvete (župnik dr Ivan Šulc), kojoj su prisustvovali predstavnici Ministarstva narodnog zdravlja, gradonačelnik dr Miloš N. Borić, gradski savetnik dr N. Fuger, komandant Konjičke škole general Milan Vuković, komandant Vojnog sanitetskog slagališta pukovnik Radmilo Milić, vazduhoplovni potpukovnik Miodrag Tomić, šef Tehničke policije u Beogradu A. Andonović, vojni superior dr Ferdo Rožić i drugi. Red milosrdnica zahvalio je svima za učinjene usluge koje su

pospešile realizovanje zamisli o proširenju ove ugledne zdravstvene ustanove.

U ovom slavlju koje je ispalo „na svačije udivljenje”, naročita čast učinjena je staroj bolničarki, vratarki s. Honesti (Sajović) koja je tada imala 40 godina radnog staža, jer je ona u Gradsku bolnicu pristigla među prvim milosrdnicama.

Prema svemu, 1931. godina predstavlja jednu od prelomnih u dugoj prošlosti Bolnice. Ona je tada mogla da pruži još kvalitetniju uslugu i negu. Uvedeno je centralno grejanje u sve sobe, sproveden je vodovod s toplom i hladnom vodom i završeni su kanalizacioni radovi. Opravljen je (1930) stari, ali dobar rendgen-aparat koji je počeo s radom 23. maja i obnovljena je bolnička apoteka. Ona je dobila novi nameštaj (stalaže i dr.) i nove boce sa signaturama.

Veoma važno je reći da je Bolnica tada imala 400 kreveta tako da je „potpuno zadovoljavala sve potrebe”. Prosečan broj bolesnika, koji se dnevno nalazio u Bolnici, bio je oko 250, a godišnje je od tri do četiri hiljade građana koristilo usluge lekara. Prema izvesnoj statistici u toku poslednje decenije (do 1931) stručnjaci Bolnice izveli su preko sedam hiljada raznih operacija (Slika 6.).

Slika 6. Hirurška sala Opšte bolnice u Zemunu oko 1923. godine, hirurški sto sa svetiljkom, sterilizator i police s instrumentima (Muzej grada Beograda).

Bili bi zanimljivi i bliži podaci o finansijskom poslovanju. Za ovu prigodu izvesnu orijentaciju pruža podatak da je godišnji budžet iznosio tri i po miliona dinara⁷.

Dograđivanjem zgrade definitivno je formirano pet odeljenja: 1) Hirurško (s porodilistem) - šef dr I. Baboselac, 2) Interno - šef dr Ivan Jurin, 3) Dermatološko - šef dr M.N. Borić, 4) Infektivno -

šef dr I. Jurin i 5) Očno. Dr M.N. Borić bavio se i političkim radom. Kao gradski odbornik 9. decembra 1931. imenovan je za predsednika opštine Zemun, pošto je dotadašnji predsednik dr Svetislav Popović bio izabran za poslanika Narodne skupštine. Dr Borić bio je gradonačelnik do kraja marta 1934. kad se do tada samostalna gradska opština Zemun pripojila opštini grada Beograda.

U spisak bolničkih lekara treba uvrstiti i dr Katicu Donat-Binder, dr Nikolu Kovačevića, dr Franju Goranića i mlade lekare koji su bili na praksi, na primer, dr Jovana Čučkovića koji je posle završenog Medicinskog fakulteta u Beogradu kao sekundarni lekar radio u Internom odeljenju od juna 1935. do kraja jula 1941. godine.

U novoj zgradi izvršene su i neke izmene u raspodeli prostorija. Krajem decembra 1931. godine sestre su se s II sprata prema Vrtlarskoj ulici, preselile u jednu stranu nadgradnje, dok su pročelje i drugo krilo nadgradnje dodeljeni Internom odeljenju. Na II spratu pročelja od sredine januara 1932. bili su tuberkulozni bolesnici koji su dotada koristili levu stranu prizemlja. U suterenu su postojale samice za nervne, odnosno duševne bolesnike.

U toku 1932. okrečene su sve prostorije i hodnici, obojeni podovi, a stare drvene stepenice između etaža zamenjene su novim od kvalitetnog bračkog kamena.

Na svojoj ekonomiji u neposrednoj blizini grada milosrdnice su organizovale proizvodnju nekih ratarskih i povrtarskih kultura i gajile stoku. Međutim, kako se Zemun postepeno izgrađivao i širio, neke gospodarske objekte trebalo je izmeđuostati. Od zemljoradničke porodice Smederevac 1931. kupljen je za 150.000 din. majur s kućom i na tom prostoru podignute su nove staje, obori i drugi manji objekti, u kojima su smeštene domaće životinje i živina. Dve godine kasnije poljoprivredno dobro je prošireno: za 100.000 din. „kupljena je Smederevčeva kućica, ambar za kukuruz, svinjac i 3/4 jutra zemlje”, zatim je uspešno obavljena kupovina „nove štale i još dva svinjca”. Godine 1936. otkupljena je kuća s baštom u Vrtlarskoj ulici, koja je uređena za stanovanje. Sredinom sledeće godine nabavljena su dva polovna motorna vozila: automobil za prevoz osoba i teretnjak za prevoz materijala i namirnica.

Povećavanjem poljoprivrednih površina i podizanjem ekonomskih zgrada nastojalo se da se po što povoljnijim cenama obezbedi snabdevanje osnovnim namirnicama. Isto se može reći i za ostale kupovine. Prihode je trebalo uvećati, jer Bolnica se ponekad,

prilikom većih zahvata, i zaduživala. Nastojalo se da se dugovi što pre vrata.

Posebna pažnja bila je posvećena održavanju bolničke zgrade i njenog dvorišta. Godine 1937. sestre su za sebe iza zgrade uredile park koji je bio zasaden crnogoricom i cvećem. Za zalivanje biljaka sprovedena je vodovodna cev tako da su zasadi i trava uvek bili zeleni i prijatnog izgleda.

Posle pripajanja Zemuna Beogradu, podizanjem Savskog (Zemunskog) mosta i uvođenjem autobuskog (1934), pa tramvajskog saobraćaja s Beogradom (1935), preseljavanjem i otvaranjem izvesnog broja preduzeća i ustanova, povećao se promet i broj žitelja. Ubrzo se pokazao nedostatak bolesničkih postelja i uprava je razmišljala o mogućnosti iseljavanja milosrdnica iz bolničke zgrade. Pošto se u neposrednoj blizini nalazila već pominjana „Talerova vila” u kojoj su stanovali lekari i duhovnici, odlučeno je da se ona obnovi i proširi. S predlogom se složilo Poglavarstvo Reda, dobijene su neophodne dozvole od nadležnih organa grada i u junu 1937. počelo je rušenje vile i raščišćavanje terena za gradnju, uključujući i slobodni prostor između Bolnice i Gradskog parka. Međutim, došlo je do izmene i građena je dvospratnica s glavnim ulazom prema severnoj granici Parka. Sve radove izveo je graditelj Blaz Misita-Katusić i u proleće 1939. počelo je postupno useljavanje sestara u prostrane sobe i nuzprostorije savremene građevine. U novu zgradu smestilo se, pod izvesnim uslovima, i nekoliko penzionerki, dok su kapela, arhiva, trpezarija, kuhinja i magazini ostali u bolničkoj zgradi.

Podizanjem Doma sestara milosrdnica, zapravo njihovog samostana, završena je skoro jedna decenija obnavljanja, dograđivanja i uređivanja Bolnice, koja su vezana za delatnost tadašnje uprave sa s. Eleuhadijom na čelu. Od svojih saradnika i savremenika ocenjena je kao istrajna radnica koja je u zajednici s drugim odgovornim licima veoma mnogo doprinela solidnoj materijalnoj osnovi i ugledu Bolnice predratnog Zemuna.

Preseljavanjem sestara u novu zgradu uvećan je kapacitet Bolnice (za 100 postelja), tako da je opet zadovoljavala proširene potrebe grada i okoline. Takvo stanje i raspored ostali su sve do ratne 1941. godine, pa i posle toga.

Lekari, apotekari i babice

U Zemunu koji je prema popisu 1931. imao 28.074, a 1941. godine oko 35.000 stanovnika, o zdravstvenim i higijenskim prilikama vodili su računa i tri fizika, lekari Okruženog ureda, vojni, školski i privatni lekari. Godine 1932. penzionisan je dugogodišnji zdravstveni radnik, fizik dr Sava Nedeljković i na njegovo mesto izabran je dr Đorđe Gucković (Glina, 1876-1953, Zemun) koji je medicinske studije 1903. završio u Insbruku. Jedno vreme boravio je u Šimanovcima i opsluživao je i sela u okolini. Krajem 1918. preselio se u Zemun i postavljen je za drugog, a zatim za prvog fizika. Na toj dužnosti ostao je do 1941. kad se zahvalio i u ratnim danima obavljao je privatnu praksu. Posle oslobođenja je reaktiviran i s drugima učestvovao u obnovi zdravstvene službe u gradu. Bavio se društvenim i sportskim radom (SK „Vitez”).

Osim već pomenutih zdravstvenih radnika u Zemunu su još radili: dr Rajko Marković (1879-1924), dr Kosta Radojčić, lekar za unutrašnje bolesti dr Aleksandar Band, dr Milan Dragutinović, lekar, za unutrašnje bolesti dr Dimitrije Popović, lekar za unutrašnje bolesti dr Arnold Sen, dr Isidor Veksler, očni lekar dr Stanislav Župić, lekar za unutrašnje bolesti dr Klara Dajčeva-Župić, lekar za unutrašnje bolesti dr Pavle Atanacković, dr Miodrag Živković, lekar za unutrašnje bolesti dr Nikola Grkinić, dr Pavle Vitvicki, dr Davor Matković, dr Stevan Poazarev i dr. Od zubnih lekara zabeleženi su: dr Atansije i dr Đorđe Puljo, koji su kasnije prešli u Beograd, dr Vidosava Popović (majka dr Olge Popović-Dedijer), dr Jovan Barac, dr Borivoje Penavski, dr Benedikt Berger (posle oslobođenja profesor Stomatološkog fakulteta u Beogradu).

Radio je i izvestan broj zubara i zubnih tehničara: Marija Jorgovski, Edmund Klajnman, Ljubica Božanić, Petar Junačko itd. U gradu je bio znatan broj primalja: Lepasava Dukić, Marija Grbić, Julija Em, Fema Ilić, Marija Kreg, Veronika Latinović, Marija Mesaroš, Marija Sokolović, Marija Takač i Persida Tomić¹⁰. Do 1941. godine u gradu su osim već navedenih starije apoteka Ferdinanda, pa Vladimira Zige, Nikole Benka i Hinka Strajma radile i apoteka „Kod sv. Nikole” (osn. 1921) Vladislava Mihla (Michel) na uglu ulica Vojvode Putnika 2 i Cigljanske (Zlatiborska) na Kalvariji, apoteka Živojina Atanackovića (osn. 1925) u ulici cara Dušana 6 (kasnije na Trgu Branka Radičevića 16),

apoteka „Zdravlje” (osn. 1932) Đorđa Ivkovića u ulici Kralja Petra 4 (danas Glavnoj), danas apoteka „Fruška gora” i apoteka „Kod sv. Vendelina” Vilima Kersbauma u ulici kraljice Marije 59 (Prvomajska 61) u predgrađu Franctal. Bile su to lepo uređene i primerno održavane radnje u kojima su građani osim lekova mogli dobiti, ako su u pitanju lakša oboljenja i ozlede, i besplatni savet i stručnu preporuku.

Slom predratne Jugoslavije

Godine 1941. posle sloma predratne Jugoslavije, u Zemunu su nastale velike promene. Dana 13. aprila obrazovana je nova, posebna gradska uprava na čelu s gradonačelnikom nemačke nacionalnosti. U administrativnom pogledu grad se nalazio u „Nemačkom privrednom području” i takvo stanje bilo je do 10. oktobra iste godine kad je Zemun ušao u sastav Nezavisne Države Hrvatske.

Zemunska bolnica je ostala pod upravom milosrdnih sestara i ona je nastavila rad s neznatno izmenjenim nazivom: Opća bolnica sestara milosrdnica s pravom javnosti u Zemunu. Kad je uspostavljena nova vlast, bilo je, pored ostalog, pokrenuto pitanje dugogodišnjeg upravnika Bolnice dr Ivana Baboselca. Ustaški organi u Zagrebu smatrali su ga nepodobnim i posle pozivanja u Zagreb i kraćeg pritvaranja i ispitivanja, po kazni je odredbom Ministarstva zdravstva krajem jula 1941. godine postavljen za ravnatelja Državne bolnice u Bijeljini. Za novog upravnika u Zemunu došao je dr Ante Kovačević koji je zatekao izmenjen lekarski sastav, jer su neki iz bolnice otpušteni, a neki došli iz drugih krajeva tadašnje države.

Deo lekara i pomoćnog osoblja podržavao je pokrete otpora. Među njima su dr Nikola Kovačević, dr Katica Donat-Binder, dr Franja Goranić, Dimitrije Atanacković i drugi.

Rad Bolnice u tim godinama bio je otežan, jer je snabdevanje bilo povezano s raznim teškoćama. One su bile izražajnije od sredine 1942. godine kad je došlo do nestašica pojedinih prehrambenih artikala, lekova, sanitetskog i drugog materijala neophodnog za rad zdravstvene ustanove. S druge strane, bolnica je imala sve vreme veći broj korisnika, jer su njene usluge zahtevale jedinice okupacione vojske u gradu i one u prolazu. Sve te poslove morali su obaviti stručnjaci i bolničke sestre. Jedino su nemački vojnici, bolesnici i ranjenici imali posebno osoblje.

U Hronici Bolnice posebno je istaknuto da je u poslednjim ratnim godinama pristizao sve veći broj ranjenika koji su obično dovođeni u noćnim časovima. Dežurno osoblje (lekar, sestra i pomoćnica) vrlo često nije moglo obaviti prijem i neophodne stručne medicinske poslove. Naveden je slučaj da je u toku jedne noći dopremljeno pedeset ranjenika. U takvim prilikama, naročito kad su bile potrebne hitne intervencije, pozivani su (iz grada) hirurg i sestra instrumentarka.

Oboleli i ranjenici, koji su dopremani s raznih strana, donosili su mnogo insekata (vaši, stenice i dr.). Osoblje Bolnice, milosrdnice i njihove pomoćnice, preduzimale su sve mere da se nepoželjni insekti odstrane, da ne pređu na druge bolesnike i da se održi propisana i uobičajena higijena u kući. Iz svih navedenih razloga naponi su bili vrlo veliki tako da su „zbog teškog rada i slabe ishrane ... mnoge mlade sestre obolele”, a neke su „i podlegle bolesti”. Tada su nadležni organi vlasti za izvesne pomoćne poslove uposljavali lica iz redova građanstva.

Posebne teškoće došle su 1944. godine kad su sve češće preko Zemuna ka svojim odredištima preletali saveznički avioni.

U to vreme svi bolesnici su morali biti smešteni u skloništa, a posle prestanka opasnosti vraćani su u svoje postelje. Prilikom jednog bombardovanja

Zemuna jedna manja bomba pala je na Bolnicu, ali srećom, bez većih posledica. Međutim, teške posledice vazdušnog napada doživeo je grad u ponedeljak 17. aprila 1944. godine kad su anglo-američki avioni bombardovali Beograd i Zemun. Osim pomoći i nege u Bolnici, bolničke sestre su morale pomoć pružati i ranjenicima po kućama.

Poslednji dani okupacije doneli su, takode, mnoge teškoće. Vojska, policijski i drugi organi pod pritiskom oslobodilačkih jedinica napustali su grad. Kod Bolnice je ostavljen izvestan broj logoraša i iznemoglih zatvorenika. Bili su to iscrpeni ljudi „s izgledom pepela”. Neki su болоvali od pegavca i, naravno, bili puni insekata. Predstojnica i sestre prihvatile su pridošlice, koje su bile iz raznih krajeva zemlje, i posle očišćenja i osnovne nege oni su se oporavili i vratili svojim kućama.

Dan oslobođenja, 22. oktobar 1944. godine, osim radosti i uzbuđenja, doneo je Bolnici i ranjene borce NOVJ i Crvene armije. Celokupno osoblje dobilo je od Komande mesta, komandanta majora Milana Žeželja i političkog komesara kapetana Branka Pešića nove zadatke u postojećim ratnim uslovima. Ona je postala prvenstveno vojna ustanova koja je prihvatala, lečila i negovala ranjene i obolele borce NOVJ, odnosno JA, sa Sremskog fronta, od oktobra 1944. do jeseni 1945. godine (Slika 7.).

Slika 7. Grupa ranjenih boraca upućenih u bolnicu sa Sremskog fronta krajem 1944. godine.

Zbog stalnog i sve većeg priliva ranjenika koji su kolima, kamionima i železnickim kompozicijama pristizali, u gradu su u bolnice pretvoreni Dom vazduhoplovstva na Jugoslovenskom trgu i Poljoprivredno-šumarski fakultet u Nemanjinoj ulici, u kojem je jedna od prostorija uređena za obavljanje hirurških intervencija. Na ovaj način obrazovan je Bolnički centar pod rukovodstvom predratnog upravnika Javne opšte bolnice sestara milosrdnica dr Ivana Baboselca koji se kao pukovnik NOVJ vratio u oslobođeni Zemun. Osim zemunskih lekara, stručne poslove obavljali su i lekari iz Beograda, dok je negovanje bolesnika povereno bolničkim sestrama i građankama koje su ili mobilisane, ili su se dobrovoljno prijavile za ovaj humanitarni rad.

Ovim zbivanjima završen je još jedan i počeo novi period u drugoj prošlosti Bolnice u Zemunu. Tada je došlo i do personalnih i drugih promena. Dotadašnji upravnik dr Ante Kovačević, koji se nije kompromitovao u vreme okupacije, napustio je Zemun ostavši u dobroj uspomeni ljudi s kojima je saradivao. Na njegovo mesto postavljen je dr Nikola Kešeljević. Isto tako, došlo je do promene u upravljanju i vlasništvu Bolnice.

Sestre milosrdnice su upravljale bolnicom koja je bila u njihovom vlasništvu sve do nacionalizacije 1947. godine. One su u duhu svojih shvatanja savesno obavljale posao za koji su se opredelile. To su radile i u vreme rata, odnosno okupacije, i ako se daje opšta ocena, treba reći da je njihov stav u vreme velikih iskušenja bio korektan. One su svedoci mnogih zbivanja koja su se u to vreme u Bolnici dešavala i pripremala. Posredno ili neposredno svojim držanjem pomagale su i činile manje, ali u uslovima okupacije veoma korisne uluge.

Javna opšta bolnica – Zemun

Od oktobra 1945. Vojna bolnica ponovo postaje Javna opšta bolnica - Zemun. Raspolagala je sa 432 postelje, imala 194 zaposlena, od toga 29 lekara i farmaceuta, 30 medicinskih radnika sa srednjom spremom i 43 bolničara. Svi oni s mnogo truda nastavili su rad čuvajući pozitivne tradicije renomirane zdravstvene ustanove koja svoje početke vezuje za daleko XVIII stoleće.

Prve poratne dane ova zdravstvena ustanova dočekala je kao Vojna bolnica u kojoj su zajednički radili lekari Beograda i Zemuna. Značajne zadatke Bolnica je preuzela u vreme i nakon proboja Sremskog

fronta, jer je najveći broj ranjenika usmeravan ka ovoj zdravstvenoj ustanovi. Osim postojećeg objekta korišćene su i današnja Osnovna skola „Svetozar Miletić”, Poljoprivredno-šumarski fakultet, a delimično i zgrada Komande vazduhoplovstva. Najkomplikovanije operacije odvijale su se u objektu današnjeg Poljoprivrednog fakulteta.

Prvog oktobra 1945. godine Vojna bolnica postaje ponovo civilna zdravstvena ustanova. Smeštena je u staroj zgradi, uz korišćenje objekta današnje Neurološke službe, koja je tada bila zarazno odeljenje (do 1946. godine). Isti je slučaj i s Očnim odeljenjem koje je postojalo, takode, do 1946. godine.

U tadašnjoj organizaciji rada delovali su: Interno odeljenje, Pedijatrijsko odeljenje, Hirurško odeljenje, Ginekološko-akušersko odeljenje, Dermatovenerološko odeljenje, Rendgen-kabinet, Laboratorija i Apoteka. Po broju postelja najveća odeljenja su bila: Hirurško, Ginekološko-akušersko i Interno odeljenje. Svako je imalo više od 100 ležajeva. Devet godina kasnije, 1954. godine, ova zdravstvena ustanova registrovana je kao Gradska bolnica, 1965. godine kao Opšta bolnica u Zemunu, a 1973. godine kao Klinička bolnica u Zemunu. Te godine konstituisana je kao Radna organizacija sa 12 OOUR-a i jednom radnom zajednicom. Nakon sprovedenog referenduma 1978. godine izglasan je Samoupravni sporazum o udruživanju radnika u tri OOUR-a i jednu radnu zajednicu. U sastavu OOUR-a bile su jedinice udruženog rada. Postojali su OOUR-i Internističkih grana, Hirurških grana, Zajedničkih medicinskih dijagnostičkih službi i Radna zajednica zajedničkih opštih službi.

Kada je ova ustanova registrovana kao jedinstvena radna organizacija (bez OOUR-a, a sa radnim jedinicama) pod nazivom Kliničko-bolnički centar Zemun – Beograd⁷ ustanovljen je 31. decembra 1983. godine nov način organizovanja. Od oslobođenja i ustanovljavanja Javne opšte bolnice, pa do tada stara bolnica, a i novoangažovani i izgrađeni prostori, rekonstruišu se, menjaju i prilagođavaju nameni. Stara zgrada podignuta potkraj prošlog veka značajniju rekonstrukciju doživljava 1974. godine, kada je na drugom spratu adaptiran prostor za koronarnu jedinicu. Operacioni blok na prvom spratu dograđen je 1964, a na drugom spratu 1976. godine.

Novi deo, koji se koristi za potrebe ambulantno-polikliničkog rada, apoteke i uprave, završen je 1965/1966. godine. Ima četiri sprata i funkcionalno je povezan sa starom zgradom Bolnice. Godine 1976.

dograđen je peti sprat za potrebe Neurohirurške službe. U delu rekonstrukcija značajno je uređivanje i prilagođavanje prostora koji od 1978. godine koristi Kabinet za transfuziju krvi.

Kliničko-bolnički centar, osim stare zgrade u Vukovoj ulici 9, koristio je i objekte u Vrtlarskoj 57, gde je smeštena Dermatovenerološka služba, danas Neurološka služba, u Gundulićevoj 32, gde je smeštena Pedijatrijska služba, u Gundulićevoj 34, gde je Služba fizikalne medicine, reumatologije i rehabilitacije, a danas Služba Medikalne onkologije, posebnu zgradu u krugu Bolnice, koja se koristi za potrebe Finansijske službe, objekat u Ulici Izletnički put br. 6, gde je smeštena Služba pneumoftizologije i vertikalni deo zgrade Antituberkuloznog dispanzera u ulici 22. oktobra u Zemunu gde su bile smeštene Dijabetološka, Oftamološka i Neuropsihijatrijska ambulanta, a danas Služba za konsultativne i specijalističke preglede. Kliničko-bolnički centar je 1985 godine raspolagao sa više od 10.000 m² ukupne površine.

U objektima Bolnice, nakon oslobođenja, smeštene su 432 bolesničke postelje. Broj postelja se povećavao iz godine u godinu, prema rastu ukupne funkcije današnjeg Kliničko-bolničkog centra i racionalizaciji njegove organizacije. Devet godina kasnije (1954. godine) broj postelja je bio 546, tri godine kasnije (1957) 560, da bi već 1961. godine dostigao brojku od 701 ležaja. Godina 1975. dočekana je sa 814 postelja, a 1978. sa 836, da bi se 1984. godine u svim objektima Centra nalazilo 853 postelje.

Sa brojem postelja, ali pre svega sa objedinjenom funkcijom dijagnostike i lečenja, rastao je i broj takozvanih „ispisanih bolesnika”, tj. broj lečenih građana. U 1954. godini lečeno je 14.500 građana. Tri godine kasnije u Bolnici je lečeno 17.000, a 1961. godine 18.000 bolesnika. Broj „ispisanih bolesnika” 1975. godine bio je oko 20.000, 1978. godine 23.500, da bi krajem 1984. godine dostigao broj od 26.554. Procenjuje se da je od oslobođenja do 1985 godine u Kliničko-bolničkom centru Zemun lečeno oko 800.000 bolesnika. 1980 godine prosečno bolničko lečenje trajalo je 13,2 dana da bi se sa osavremenjivanjem metoda lečenja smanjivalo do nekada nezamislivih granica od 11,1 dan (1984. godine).

Ukupne rezultate, proširenje funkcije i organizovanje savremene zdravstvene zaštite pratilo je i povećanje broja zaposlenih. Od 194 zaposlena (29 lekara), broj zaposlenih je više nego upetostručen, a broj lekara šest puta veći nego prve poratne godine. U brojkama je to izgledalo ovako: 1956. godine radilo je 47 lekara,

od kojih 21 specijalista. Pet godina kasnije 1961, od 52 lekara - 24 su bili specijalisti, dok je 1975. godine bilo 124 lekara, 1978. godine -151, da bi 1985 ekipu sačinjavao 181 stručnjak sa diplomom medicinskog fakulteta. Podaci o zaposlenima i stručnosti ostalog osoblja su slični, od 194 zaposlena 1945. godine, preko 800 - 1976. godine, do oko 1.078 1984 godine.

Treba napomenuti da se stručnijim kadrom, specijalizacijama, školovanjem radnika Centra neprestano težilo ka smanjivanju broja zaposlenih nemedicinskih, u korist medicinskih radnika.

Kliničko-bolnički centar Zemun - Beograd je 1984. godine bio zdravstvena radna organizacija u sastavu Zajednice zdravstvenih ustanova grada Beograda i Socijalističke Republike Srbije, kao i sastavni deo Zajednice zdravstvenih ustanova Jugoslavije.

Centar, dva veka nakon osnivanja, vršio je funkcije: primarnu zdravstvenu, naučnoistraživačku i nastavno-pedagošku. Primarna delatnost se ostvarivala preko bolničke zaštite i ambulantno-polikliničko-dispanzerske zaštite. Uslove za to su pružali kapaciteti stacionara Centra sa 853 bolesničke postelje organizovane u 12 stacionarnih službi, četiri dijagnostičke službe i 25 specijalističkih ambulanti. Medicinske službe Centra obezbeđivale su sve vrste medicinskih intervencija izuzev Službe za infektivne bolesti, koja je zbog specifičnosti, a na osnovu dogovora, poverena Infektivnoj klinici Medicinskog fakulteta i Neuropsihijatrijske službe poverene Neuropsihijatrijskoj klinici Medicinskog fakulteta.

Prijem bolesnika u okviru bolničke zaštite vršio se u Kliničko-bolničkom centru Zemun u toku celoga dana (24 časa), odnosno 365 dana godišnje. Dnevno se na hospitalizaciju primalo u proseku 80 pacijenata, a toliko se i otpuštalo. Subotom i nedeljom prosek prijema i otpusta je bio oko 40 bolesnika. Godišnje se u okviru bolničkog lečenja primalo 1984 godine i otpuštalo oko 23.000 bolesnika, a na Akušerskom odeljenju se radalo između 3.000 i 3.500 beba. Postojala je organizacija posebnih dežurnih ekipa za prijem bolesnika na hospitalni vid lečenja. Usled stalne otvorenosti Centra, njegovog geografskog položaja na stecištu dva međunarodna puta, veoma razvijenih industrijskih potencijala Zemuna i okoline, pa prema tome i čestih saobraćajnih i drugih nesreća - u Centru su nalazili pomoć građani, ne samo Zemuna već i drugih delova Jugoslavije. Zbog toga je u ovom centru i organizovana mogućnost svakodnevne timske obrade politraumatizovanog bolesnika (u svako doba dana i noći), s obzirom na to da su istovremeno kontinuirano

no dežurali lekari svih disciplina (hirurzi, neurohirurzi, internisti, anesteziolozi, urolozi, ginekolozi, rendgenolozi, otorinolaringolozi i drugi). Činjenica je da u Kliničko-bolničkom centru u Zemunu, zahvaljujući njegovoj organizacionoj strukturi, postojala mogućnost da se mahom sve vrste oboljenja i povreda mogu „pod jednim krovom” lečiti.

Kliničko-bolnički centar Zemun je za to vreme, 1984. posedovao savremenu dijagnostičku opremu i primenjivao najsavremenije dijagnostičke i terapeutske postupke ispitivanja i lečenja bolesnika. Savremena dijagnostička linija za otkrivanje svih vrsta bolesti sastojala se od klasične, ultrazvučne i kompjuterizovane dijagnostike. Moderno opremljen operacioni blok sa 10 operacionih sala omogućavao je izvođenje najkomplikovanijih operativnih zahvata - hirurgije, ginekologije i akuserštva, urologije, neurohirurgije, otorinolaringologije sa maksilofacijalnom hirurgijom, čiji je broj premašivao 10.000 godišnje.

Lečenje anaerobnih infekcija - posebno gasne gangrene, omogućeno je u hiperbaričnoj komori smeštenoj u okviru Traumatološkog odeljenja Hirurške službe. Ovu komoru po potrebi su koristile sve zdravstvene organizacije sa teritorije SFRJ.

Kliničko-bolnički centar Zemun je 1984 godine imao u svom sastavu sledeće organizovane intenzivne jedinice: koronarnu jedinicu, gastroenterološku intenzivnu jedinicu, neurohiruršku intenzivnu jedinicu i opštu hiruršku - reanimacionu intenzivnu jedinicu sa ukupno 27 postelja. U tim jedinicama su radili timovi lekara i sestara posebno osposobljenih za ovu vrstu rada. Zapažen je, takođe, i rad gastroenterološke ekipe, koja je posedovala najsavremenije dijagnostičke metode za otkrivanje svih vrsta oboljenja digestivnog trakta, sve endoskopske pretrage i ultrazvučnu dijagnostiku. U kardiologiji se primenjivao neinvazivni dijagnostički tretman u otkrivanju bolesti srca, ultrazvuk, ergometrija, vektorkardiografija, polikardiografija Neurofiziološki osek je bio savremeno opremljen elektroencefalografijom sa evociranim potencijalima i elektromiografijom i pružao dragocenu pomoć u dijagnostici i terapiji neurohirurških i drugih neuroloških oboljenja. Rendgenološka služba je svojom opremom omogućavala takozvanu klasičnu dijagnostiku, vaskularnu radiološku dijagnostiku, neuroradiološku, a posebno kompjuterizovanu tomografiju celog tela. Kliničko bolnički centar se posebno ističe i Službom za transfuziju krvi koja je po obimu rada i vrsti delatnosti na drugom mestu u SR Srbiji (iza Republičkog zavoda za transfuziju

krvi). S obzirom na veliki broj aparata, uglavnom vezanih za najkomplikovaniju elektroniku, Kliničko-bolnički centar formirao je i razvio Odsek kliničkog inženjerstva. U njemu je radio jedan stalni inženjer elektroničar sa jednim inženjerom i elektrotehničarem iz Centra za multidisciplinarne studije Elektrotehničkog fakulteta u Beogradu sa kojim je Kliničko-bolnički centar u Zemunu ostvario veoma plodnu i korisnu saradnju.

Paralelno sa razvojem stacionarnog dela Centra razvijala se i ambulantno-poliklinička i dispanzerska delatnost. U toj delatnosti je 1979. godine izvršeno 1.500.000 specijalističkih pregleda i usluga, a u 1984. godini 2.000.000 specijalističkih pregleda i usluga. Ova vrsta rada se odvijala u dvosmennom radu. U organizaciji rada kako bolničke delatnosti tako i ambulantno-polikliničke je bio, tradicionalno prisutan stav da svaki pacijent mora biti pregledan, a po uspostavljenoj dijagnozi, ako je neophodan prijem u stacionar, bez obzira na popunjenost kapaciteta - primljen. Radi efikasnog lečenja je klasična dijagnostika bila obogaćena, ultrazvučnom dijagnostikom za celo telo i kompjuterizovanom tomografijom (skener CT) za celo telo.

U naučnoistraživački rad i stručno usavršavanje su se ulagali i ogromni naponi i izdvajala značajna sredstva. Prioritet se davao usavršavanju mladih kadrova i usmerenom usavršavanju. Za stručno usavršavanje u 1984. godini izdvojeno je pet puta više materijalnih sredstava.

U okviru napora za stručnu medicinsku afirmaciju Centra i njene politike razvoja usvajani su posebni programi osposobljavanja kadrova. Preko godišnjih i višegodisnjih planova ovaj centar je menjao strukturu svojih kadrova i to u više pravaca. Najpre je organizovano radio na podmlađivanju postojećih, tako da su onaj najstručniji deo kadra u službi činili lekari do 40 godina starosti (preko 40%) što je bio jedan od osnovnih potencijala za još bolje perspektive ovog centra. Stalno ulaganje sredstava u kadrovsko osposobljavanje rezultiralo je i činjenicom da je od 1969 do 1984. godine 16 zdravstvenih radnika steklo zvanje doktora nauka, da ovaj centar imao ukupno 21 zdravstvenog radnika sa tim zvanjem, da je u tom periodu 8 zdravstvenih radnika odbranilo magistarske radove i da je od 181 visokokvalifikovanog stručnjaka bilo 54 lekara sa zvanjem primarijusa, 4 profesora, 1 docent i 5 asistenata.

Godine 1972. klinički centar je postao nastavna baza Medicinskog fakulteta u Beogradu. Zaključen

je jedan od najvažnijih samoupravnih sporazuma sa Medicinskim fakultetom pa je ovaj centar postao jedna od jedinica Fakulteta. Započela je nastavna delatnost studenata Medicinskog i Stomatološkog fakulteta i drugih viših skola.

Ovaj centar je, takođe, među prvima započeo saradnju sa republičkim i saveznim institucijama radi opredeljivanja svojih stručnih kadrova za rad u inostranstvu, pogotovu u nesvrstanim ili nerazvijenim zemljama. Uključen je u program Republičke zajednice za naučnu i tehničku pomoć zemljama u razvoju, i to još od 1972. godine. Radnici su po određenom programu i u okviru tog sporazuma, odlazili na rad u Libijsku Arapsku Republiku, Alžir, Nigeriju i Angolu.

U periodu od 1969-1984 je izgrađen, odnosno dograđen, deo objekta za formiranje nove neurohirurške službe za hospitalizaciju najtežih bolesnika, kao i deo traumatološkog odeljenja Hirurške službe gde je smeštena barokomora. Izvršena je rekonstrukcija internističke službe radi formiranja koronarne jedinice i laboratorija za kardiopulmalnu dijagnostiku, kao i jedinice intenzivne nege gastroenterološkog odeljenja. Znatno je proširena Služba za transfuziju krvi, formirana je Služba za kliničku patologiju, izvršene su rekonstrukcije u Rendgenološkoj službi radi uvođenja vaskularne radiologije, neuroradiologije

i posebno kompjuterizovane tomografije za celo telo. Rekonstruisana je laboratorija radi uvođenja laboratorije za radioizotopsku dijagnostiku. Završen je projekt i pristupilo se realizaciji i manje jedinice za hemodijalizu u okviru Nefrološkog odseka Internističke službe. Takođe je završen projekt i pristupilo se rekonstrukciji prostorija za potrebe prosekture u okviru Službe za kliničku patologiju. Za sve ove i druge manje investicije ovaj centar je koristio više od 50% sopstvenih sredstava. Uložena sredstva u navedene programe razvoja putem organizovanja novih službi kroz njena dva srednjoročna programa, isključujući 1985. godinu, iznosili su (period 1978-1984. godine) 268.703.308 dinara, od čega je Centar investirao 153.045.427, a udružena sredstva SIZ-a i drugih radnih organizacija 115.657.881 dinar.

Godine 1984. Kliničko-bolnički centar Zemun raspolagao je sa 853 postelje i sledećom organizacijom strukturom: Internistička služba, Pedijatrijska služba, Dermatovenerološka služba, Pneumofiziološka služba, Služba fizikalne medicine, reumatologije i rehabilitacije Služba anestezije i reanimacije, Hirurška služba, Neurohirurška služba, Ginekološko akušerska služba, Otorinolaringološka služba i Urološka služba. Među 1.078 ukupno zaposlenih, od čega 758 su bili medicinski radnici nalazilo se i 17 časnih, a po struci medicinskih sestara. Od ukupnog broja njih 14 je zasnovalo stalni radni odnos 1979. godine.

Literatura

1. Dabižić M. Prvi hospitali i bolnički fond u: Dvesta godina Zmunske bolice 1748-1984, ured. Dabižić Beograd 1985, Bigz, Beograd 1985.
2. Izvješće Gradskog poglavarstva O sveopćoj upravi grada Zemuna u godini 1907, Zemun 1908.
3. Izvješće Gradskog poglavarstva O sveopćoj upravi grada Zemuna u godini 1908, Zemun 1909.
4. Građevine u Zemunu, str. 18. stafaia (fr. staff age) - sporedni, dodatni ukras, umetak
5. Zapisnik odborske sednice članova Podružnice Crvenog križa u Zemunu te prijavljenih bolničara i bolničarki oct 19. kolovoza 1914, str. 1--4.
6. Imenik dostojanstvenika, činovnika i javnih službenika Kraljevine Hrvatske i Slovenije 1918, Zagreb, str. 45 i 155.
7. Miodrag Dabižić, Dušan Ostojić, Uzdin Hadžagić, Dušan Gril, Tomislav Janjatović, Radoslav Ninković, Zoran Jocić, Dvesta godina Zmunske bolice 1748-1984, Beograd 1985.
8. Sremski glasnik, godine VI, br. 12, Zemun, 24. mart 1929, str. 2; isto, br. 20, Zemun, 19. maj 1929, str. 2
9. Sremski glasnik 10. jun 1928, str. 2--3; isto, 23. septembar 1928, str. 3 i 11. novembar 1928, str. 1. Tekst: „Ovaj dom izgradila je Opština grada Zemuna godine 1928. u spomen kralja Petra I Velikog oslobodioca. Dom je osvećen 5. novembra 1928. u spomen desetogodišnjice dolaska srpske vojske u Zemun.” Posle oslobođenja Dom je pretvoren u bolnicu. Danas je u njemu Služba za dečje bolesti KBC - Zemun.
10. M. S. Stevanović, Potpun adresar Beograda, Zemuna i Pančeva, Beograd 1932, str. 340 i Adresar Kraljevine SHS, Beograd 1929, str. 226 i 229; Milan Mičić, Zmunske apoteke od 1759. do 1949, Acta historica med. stom. pharm. vet. godine XX, sv. I-II, Beograd 1980, str. 49-56.

Summary of the 20th century

The society „Sisters of Charity of Saint Vincent De Paul“ were successfully running the Zemun General Hospital from 1891 to 1945. Their work was supervised by the Medical Committee of the Town Hall and the head of the committee, the town mayor. In 1899, a beautiful house was built for patients with infectious diseases. The hospital equipment was constantly being improved and in 1901, a new x-ray machine was bought, while they had already owned a sterilizer. After an adjustment was made to the building in 1905, the hospital structure was changed as well – until that point, it had only one General Ward. The new structure included a new Department of Surgery, Department of Internal Medicine and Department for Venereal Diseases. Throughout this period, a new operating room was arranged as well. In World War I, due to an increasing number of patients, a temporary Red Cross Hospital was opened in the building of the Boys' Primary School. After the liberation of Zemun on 5th of November 1918, the hospital continued its work under the same name and same administration.

Zemun General Hospital continued its work in a new country – Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes. In the first 20 years of the 20th century, the hospital had four departments: Department of Internal Medicine, Department of Surgery with Maternity, Department for Venereal Diseases and Department for Infectious Diseases. The staff consisted of 6 doctors, 40 Sisters of the Order and support staff. In 1928, there were 268 hospital beds and over 3000 treated patients. In 1931, the second floor construction of the hospital building was finished, which significantly increased the hospital capacity. In World War II, Zemun was a part of Independent State of Croatia, but the hospital remained under the administration of Sisters of the Order. After the liberation of Zemun on 22nd of October 1944, the hospital was turned into a military institution for admittance and treatment of the wounded. In October 1945, the hospital regained the name General Hospital – Zemun. There were a total of 432 hospital beds and 194 employees – 29 doctors and pharmacy workers, 30 members of medical staff with a degree in secondary education and 43 medics.

Afterwards, Zemun General Hospital changed its name a few times: City Hospital (1954), General Hospital in Zemun (1965), Clinical Hospital in Zemun (1973) and Clinical Hospital Center Zemun (1983). After the building was expanded, the hospital also increased the number of admitted and treated patients. From 1945 to 1985, they treated over 800,000 patients. Until 1984, Clinical Hospital Center Zemun had 853 hospital beds and the patients had the option of choosing between the Department of Internal Medicine, Pediatrics, Dermatology and Venereology, Pneumophysiology, Department of Surgery, Department of Neurosurgery, Gynaecology, Otorhinolaryngology and Urology, as well as the Department of Physical Medicine, Rheumatology and Rehabilitation and the Department of Anesthesia and Reanimation – with a total of 1078 employees.